ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 24ης Απριλίου 1997 *

Στην υπόθεση C-39/96,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Arrondissementsrechtbank te Amsterdam προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels

και

Free Record Shop BV,
Free Record Shop Holding NV,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ και του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 59 του Συμβουλίου, της 3ης Ιουλίου 1962 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 36),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. C. Moitinho de Almeida, πρόεδρο τμήματος, L. Sevón, C. Gulmann, D. A. O. Edward (εισηγητή) και M. Wathelet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: C. O. Lenz
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels, εκπροσωπουμένη από τους Th. R. Bremer και M. van Empel, δικηγόρους Άμστερνταμ,

— η Free Record Shop BV και η Free Record Shop Holding NV, εκπροσωπούμενες από τον Th. J. Bousie, δικηγόρο Άμστερνταμ,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπουμένη από τον A. Bos, νομικό σύμβουλο, στο Υπουργείο Εξωτερικών,

— η Γαλλική Κυβέρνηση εκπροσωπουμένη από την C. de Salins, υποδιευθύντρια στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και την R. Loosli-Surrans, chargé de mission, στην ίδια διεύθυνση,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένη από τον W. Wils, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels, εκπροσωπουμένης από τους Th. R. Bremer και M. van Empel, της Free Record Shop BV και της Free Record Shop Holding NV, εκπροσωπουμένων από τον Th. J. Bousie, της Ολλανδικής Κυβέρνήσεως, εκπροσωπουμένης από τον M. A. Fierstra, βοηθό νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, και της Επιτροπής, εκπροσωπουμένης από τον W. Wils, κατά τη συνεδρίαση της 12ης Δεκεμβρίου 1996,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Φεβρουαρίου 1997,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 1996, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Φεβρουαρίου 1996, ο πρόεδρος του Arrondissementsrechtbank te Amsterdam υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 85 της ίδιας Συνθήκης και του

κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 59 του Συμβουλίου, της 3ης Ιουλίου 1962 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 36, στο εξής: κανονισμός 17).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (στο εξής: KVB) και των εταιριών Free Record Shop και Free Record Shop Holding (στο εξής: Free Record Shop) σχετικά με την εκ μέρους της Free Record Shop τήρηση του κανονισμού που θέσπισε η KVB για το εμπόριο βιβλίων στις Κάτω Χώρες (Reglement voor het Handelsverkeer van Boeken in Nederland, στο εξής: κανονισμός KVB).

3 Κατά τον κανονισμό αυτό, τα μέλη της KVB οφείλουν να εφαρμόζουν, βάσει ρήτρας που πρέπει να περιλαμβάνεται στους όρους πωλήσεως που υποχρεούνται να τηρούν, το σύστημα των δεσμευτικών για τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως τιμών πωλήσεως που προβλέπει ο κανονισμός αυτός, τούτο δε και έναντι εμπόρων οι οποίοι, όπως η Free Record Shop, δεν είναι μέλη της KVB.

4 Από τη δικογραφία της κύριας δίκης προκύπτει ότι η Free Record Shop διέθεσε στο εμπόριο, με έκπτωση 25 % που δεν προβλέπεται από τον κανονισμό, δώδεκα βιβλία τα οποία θα έπρεπε να πωληθούν με τη δεσμευτική τιμή που προβλέπει ο κανονισμός KVB.

5 Η Free Record Shop υποστηρίζει ότι ο δεσμευτικός χαρακτήρας της τιμής πωλήσεως των βιβλίων, όπως προβλέπει ο κανονισμός KVB, είναι ασυμβίβαστος προς το άρθρο 85 της Συνθήκης. Η KVB ισχυρίζεται ότι ο κανονισμός της απολαύει του προσωρινού κύρους που απορρέει από την κοινοποίηση

προγενεστέρου κειμένου του κανονισμού αυτού, το οποίο η KVB, η οποία ονομαζόταν τότε VBBB, κοινοποίησε στην Επιτροπή στις 30 Οκτωβρίου 1962. Κατά την KVB, οι τροποποιήσεις του κανονισμού αυτού μετά την κοινοποίησή του συνιστούν αμβλύνσεις όσον αφορά τις δεσμευτικές για τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως τιμές πωλήσεως.

6 Δεδομένου ότι η κοινοποίηση πραγματοποιήθηκε το 1962 και, έκτοτε, η Επιτροπή δεν έχει εκδώσει σχετική απόφαση, ο πρόεδρος του Arrondissementsrechtbank te Amsterdam έχει αμφιβολίες ως προς το προσωρινό κύρος του κανονισμού KVB, όπως ισχύει από 1ης Ιανουαρίου 1993, και διερωτάται αν εξακολουθεί να είναι δυνατή η επίκληση του εν λόγω προσωρινού κύρους και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, μέχρι πότε. Κατά συνέπεια ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Όταν συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων ή απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων για τη ρύθμιση του ανταγωνισμού υφίσταται πριν από την έναρξη ισχύος του κανονισμού 17/62 και έχει κοινοποιηθεί εγκαίρως στην Επιτροπή σύμφωνα με τις διατάξεις του κανονισμού αυτού, ενώ η Επιτροπή δεν έχει προβεί σε καμία ενέργεια σε σχέση με την κοινοποίηση αυτή, εξακολουθεί η συμφωνία ή η απόφαση αυτή να απολαύει του "προσωρινού κύρους" το οποίο κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου έχουν τα ανακοινωθέντα καρτέλ;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, εξακολουθεί να ισχύει απεριορίστως αυτό το "προσωρινό κύρος"; Αν όχι, από ποιες περιστάσεις εξαρτάται η λήξη του "προσωρινού κύρους";

3) Αφορά το "προσωρινό κύρος" μόνο τη συμφωνία ή την απόφαση, κατά την έννοια τού πρώτου ερωτήματος, όπως αυτή έχει κοινοποιηθεί, ή αφορά και μεταγενέστερες συμφωνίες και αποφάσεις, με τις οποίες συνεχίζονται υπό τροποποιημένη μορφή οι ίδιες συμφωνίες καρτέλ, καθόσον

δεν συνεπάγονται επέκταση ή μεταβολή επί το αυστηρότερον των συμφωνιών καρτέλ, υπό το πρίσμα της λειτουργίας και της πραγματοποιήσεως της κοινής αγοράς;»

Επί του πρώτου και επί του δευτέρου ερωτήματος

7 Με το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το προσωρινό κύρος συμφωνίας που έχει συναφθεί προ της ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού 17 (στο εξής: παλαιά συμφωνία) και κοινοποιηθεί νομοτύπως στην Επιτροπή προ της 1ης Νοεμβρίου 1962, παύει να ισχύει μόνον εφόσον η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση, θετική ή αρνητική, επί της συμφωνίας αυτής, ή, ελλείψει σχετικής αποφάσεως, το προσωρινό κύρος περιορίζεται χρονικά.

8 Κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, πρώτη φράση, του κανονισμού 17, οι συμφωνίες, αποφάσεις και εναρμονισμένες πρακτικές, τις οποίες αφορά το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, οι οποίες υφίσταντο κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος του παρόντος κανονισμού και υπέρ των οποίων οι συμβαλλόμενοι επιθυμούσαν να επικαλεστούν την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 85, παράγραφος 3, έπρεπε να κοινοποιηθούν στην Επιτροπή προ της 1ης Νοεμβρίου 1962.

9 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι οι παλαιές συμφωνίες που έχουν νομοτύπως κοινοποιηθεί στην Επιτροπή προ της 1ης Νοεμβρίου 1962 είναι προσωρινά έγκυρες, ενόσω η Επιτροπή δεν έχει αποφανθεί επ' αυτών (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-234/89, Δηλιμίτης, Συλλογή 1991, σ. I-935, σκέψη 48).

10 Το προσωρινό αυτό κύρος δικαιολογείται από την προστασία, αφενός, της ασφάλειας δικαίου στον τομέα των συμβάσεων και, αφετέρου, των συμφερόντων των μερών παλαιάς συμφωνίας που έχει κοινοποιηθεί νομοτύπως. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 16 των προτάσεών του, το γεγονός ότι από την κοινοποίηση παλαιάς συμφωνίας παρήλθε, λίγο ως πολύ, μακρός χρόνος, χωρίς η Επιτροπή να έχει αποφανθεί συναφώς, δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια τη λήξη του προσωρινού κύρους της συμφωνίας αυτής.

11 Επομένως, το προσωρινό κύρος παλαιάς συμφωνίας που έχει κοινοποιηθεί νομοτύπως στην Επιτροπή λήγει μόνον εφόσον η Επιτροπή αποφανθεί επί της συμφωνίας αυτής.

12 Επομένως, στα δύο πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το προσωρινό κύρος παλαιάς συμφωνίας που έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή προ της 1ης Νοεμβρίου 1962 λήγει μόνον εφόσον η Επιτροπή αποφανθεί, θετικώς ή αρνητικώς, επί της συμφωνίας αυτής.

Επί του τρίτου ερωτήματος

13 Με το τρίτο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το προσωρινό κύρος παλαιάς συμφωνίας που έχει κοινοποιηθεί νομοτύπως στην Επιτροπή εξακολουθεί να ισχύει ακόμη και όταν το περιεχόμενό της έχει τροποποιηθεί μεταγενέστερα, εφόσον οι τροποποιήσεις δεν συνεπάγονται επέκταση ή επίταση των αποτελεσμάτων της συμφωνίας.

14 Κατά παγία νομολογία οι συμφωνίες που συνήφθησαν μετά την έναρξη της ισχύος του κανονισμού 17 και αποτελούν ακριβές αντίγραφο στερεότυπης συμβάσεως που συνήφθη προηγουμένως και κοινοποιήθηκε νομοτύπως υπάγονται στο ίδιο καθεστώς προσωρινής ισχύος με τη σύμβαση αυτή (βλ. από-

φαση της 30ής Ιουνίου 1970, 1/70, Rochas, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 361). Το Δικαστήριο έχει επίσης δεχθεί ότι, στην περίπτωση τροποποιήσεων που αμβλύνουν το περιοριστικό αποτέλεσμα των συμφωνιών, η άρνηση αναγνωρίσεως του προσωρινού κύρους θα ισοδυναμούσε με την επιβολή κυρώσεων στα μέρη της συμφωνίας, καίτοι τα μέρη αυτά περιόρισαν οικειοθελώς το πεδίο εφαρμογής της, πράγμα το οποίο θα αντέβαινε προς το πνεύμα του δικαίου του ανταγωνισμού και θα αποθάρρυνε όσους ενδιαφέρονται να αμβλύνουν τις συνέπειες των συμφωνιών τους (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 20ής Μαρτίου 1980, 106/79, Eldi Records, Συλλογή τόμος 1980/I, σ. 597, σκέψη 16).

15 Οι σκέψεις αυτές ισχύουν όμως μόνο στην περίπτωση κατά την οποία οι τροποποιήσεις των παλαιών συμφωνιών συνεπάγονται άμβλυνση των περιοριστικών τους αποτελεσμάτων. Κάθε επίταση ή επέκταση, έστω και ασήμαντη, των περιορισμών και, κατά μείζονα λόγο, κάθε πρόβλεψη νέων περιορισμών πρέπει, κατ' αρχήν, να θεωρούνται ότι τερματίζουν την προηγούμενη συμφωνία, στην οποία έχει αναγνωριστεί προσωρινό κύρος, και ότι συνιστούν σύναψη νέας συμφωνίας η οποία δεν απολαύει του προσωρινού κύρους. Πράγματι, καμία παράμετρος ασφάλειας δικαίου δεν δικαιολογεί την ευχέρεια των μερών παλαιάς συμφωνίας να επιτείνουν τα περιοριστικά αποτελέσματα της συμφωνίας αυτής.

16 Εντούτοις, στην περίπτωση κατά την οποία η τροποποίηση της παλαιάς συμφωνίας έχει ως αποτέλεσμα την πρόβλεψη νέου περιορισμού, ο οποίος μπορεί να διαχωριστεί από τη συμφωνία (βλ., συναφώς, απόφαση της 30ής Ιουνίου 1966, 56/65, Société Technique Minière, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 313) και δεν αφορά την οικονομία της συμφωνίας, το προσωρινό κύρος της παλαιάς συμφωνίας, όπως αυτή ίσχυε προ της τροποποιήσεως, δεν αμφισβητείται· μόνον ο νέος περιορισμός δεν καλύπτεται από το προσωρινό κύρος.

17 Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει, υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, τη φύση και τις συνέπειες των τροποποιήσεων της παλαιάς συμφωνίας.

18 Επομένως, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι παλαιά συμφωνία που έχει κοινοποιηθεί νομοτύπως δεν απολαύει του προσωρινού κύρους παρά μόνον εφόσον οι όροι της συμφωνίας παραμένουν πάντοτε αμετάβλητοι και εφόσον, σε περίπτωση τροποποιήσεων, οι τροποποιήσεις αυτές δεν έχουν ως συνέπεια την επίταση ή την επέκταση των περιοριστικών αποτελεσμάτων της συμφωνίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

19 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική και η Γαλλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 1996 το Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, αποφαίνεται:

1) Το προσωρινό κύρος συμφωνίας που έχει συναφθεί προ της ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης, όπως

τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 59 του Συμβουλίου, της 3ης Ιουλίου 1962, και έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή προ της 1ης Νοεμβρίου 1962 λήγει μόνον εφόσον η Επιτροπή αποφανθεί, θετικώς ή αρνητικώς, επί της συμφωνίας αυτής.

2) Μία συμφωνία που έχει συναφθεί προ της ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού 17, όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό 59, και έχει κοινοποιηθεί νομοτύπως δεν απολαύει του προσωρινού κύρους παρά μόνον εφόσον οι όροι της συμφωνίας παραμένουν πάντοτε αμετάβλητοι ή εφόσον, σε περίπτωση τροποποιήσεων, οι τροποποιήσεις αυτές δεν έχουν ως συνέπεια την επίταση ή την επέκταση των περιοριστικών αποτελεσμάτων της συμφωνίας.

Moitinho de Almeida Sevón Gulmann

Edward Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 24 Απριλίου 1997.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

J. C. Moitinho de Almeida